

UOT 336.225.6:323.326 (479.24)

Sahibkarlıq fəaliyyətinin stimullaşdırılmasında vergi tənzimlənməsinin rolu

Rzayev Pərviz Qafar oğlu*
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi - sahibkarların iqtisadi fəallığının stimullaşdırılmasının vergi tənzimlənməsi məsələlərinin tədqiqi.

Tədqiqatın metodologiyası - sistemli yanaşma, müqayisəli təhlil.

Tədqiqatın nəticələri - sahibkarlıq fəaliyyətinin stimullaşdırılmasında vergi tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsi, səmərəli mexanizmlərin tətbiqinin dəstəklənməsi istiqamətində elmi cəhətdən əsaslandırılmış təkliflərin verilməsi.

Tədqiqatın məhdudiyyətləri - sahibkarlıq fəaliyyətinin vergi tənzimlənməsi mexanizminin strukturunun daha geniş araşdırılması tələb olunur.

Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti - sahibkarlıq fəaliyyətinin stimullaşdırılmasında vergi tənzimlənməsi mexanizminin səmərəliliyinin yüksəldilməsi tədbirlərinin hazırlanmasında elmi mənbə kimi istifadə.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi - sahibkarlıq fəaliyyətinin vergi tənzimlənməsinin stimullaşdırıcı rolunun artırılması istiqamətlərinin müəyyən edilməsi və elmi cəhətdən əsaslandırılması.

Açar sözlər: *Azərbaycan iqtisadiyyatı, sahibkarlıq fəaliyyəti, vergi tənzimlənməsi.*

1. Giriş

Vergilər sahibkarlıq fəaliyyətinin maliyyə nəticələrinə təsir göstərən xarici amillər arasında xüsusi yer tutur. Vergi yükü və vergitutma mexanizmi investisiya layihələrinin həyata keçirilməsi, yeni məhsulların istehsalının təşkili və satışı üzrə

*Vergilər Nazirliyinin Tədris Mərkəzi, AZ1040. Bakı ş. Sabunçu rayonu, Bakıxanov qəs., Ü.Rəcəb küçəsi, 1.
perviz595959@mail.ru

idarəetmə qərarlarının qəbulu üçün səmərəlilik meyarları kimi də çıxış edir. Qeyri-təkmil vergi sistemi bir çox hallarda müəssisələrin mürəkkəb və bəzən də çıxılmaz maliyyə vəziyyətinə düşməsinə səbəb olur. Buna görə də, vergilərin sahibkarlığın dövlət tənzimlənməsində yeri və sahibkarlıq fəaliyyətinə təsiri problemlərinin öyrənilməsi mühüm yer tutur. Qeyd olunan problemlərin həllində vergi sisteminin sahibkarlıq fəaliyyətinə təsirinin gücləndirilməsi mühüm rol oynayır. Qüvvədə olan vergi qanunvericiliyinin səmərəliliyi və vergi tənzimlənməsinin təkmillik səviyyəsi ölkə iqtisadiyyatının vəziyyətinə birbaşa təsir göstərir.

Vergilərin sahibkarlığın dövlət tənzimlənməsində rolunun hərtərəfli öyrənilməsinə həsr olunmuş xüsusi tədqiqatların olmaması problemin dərinədən öyrənilməsi zərurətini doğurur. Bu problem bazar iqtisadiyyatının dövlət tənzimlənməsinə və vergitutmaya aid elmi əsərlərdə ümumi şəkildə tədqiq olunur.

Hal-hazırkı dövrə qədər sahibkarlıq fəaliyyətinin vergi tənzimlənməsi tam şəkildə tədqiq olunmamışdır. Son dövrlərdə vergilərin istehsal proseslərinə təsirini öyrənən monoqrafiyalar, dissertasiyalar yazılmışdır. Lakin bu tədqiqatlarda əsas diqqət inflyasiya və tənəzzül dövrlərində sahibkarlıq subyektləri qarşısında dayanan problemlərin həllinə yönəlmiş, istehsalın vergi tənzimlənməsinin nəzəri əsaslarının öyrənilməsinə, bu sahədə tarixi təcrübənin və perspektivlərin tədqiqinə lazımi diqqət yetirilməmişdir.

Aydındır ki, respublikamızın sosial-iqtisadi inkişafı dövlətin iqtisadi siyasətindən əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Bununla əlaqədar olaraq deyə bilərik ki, müasir dövrdə istehsal və xidmət sahələrində sahibkarlığın stimullaşdırılması və səmərəliliyin artırılması əsas problem kimi qəbul olunur. Bu baxımdan problemin həlli istiqamətində “Sahibkarlıq fəaliyyətinin stimullaşdırılmasında vergi tənzimlənməsinin rolu” mövzusu olduqca aktualdır.

Mövcud vergi sistemində sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən təsərrüfat subyektləri dövlət orqanları arasında yaranan münasibətlər, vergilərin sahibkarlıq fəaliyyətinə təsiri, vergi tənzimlənməsinin dövlətin digər tənzimləmə tədbirləri ilə qarşılıqlı təsiri bu tədqiqatın predmeti kimi qəbul olunur. Tədqiqatın obyektinə isə ölkənin qüvvədə olan vergi sistemi, sahibkarlıq fəaliyyətinə mühüm təsir göstərən vergilər və vergitutmaya bilavasitə təsir göstərən qiymət, gəlir və məsrəflərin tənzimlənməsi sistemidir.

2. Vergi siyasəti sahibkarlıq fəaliyyətinin tənzimlənməsi mexanizmi kimi

Dövlətin vergi siyasətinin işlənməsi və proqnozlaşdırılması üçün vergitutma nəticəsində yaranan iqtisad-təsərrüfat münasibətlərinin tədqiqi zəruridir. Dövlət vergi siyasətini həyata keçirərkən vergilərə məxsus funksiyalara söykənir və fəal vergi siyasətinin həyata keçirilməsi üçün bu funksiyalardan istifadə olunur. Dövlət vergi siyasətini həyata keçirmək üçün müxtəlif metodlardan istifadə edir. Vergi siyasəti

dövlətin iqtisadi siyasətinin tərkib hissəsi olmaqla, onun həyata keçirilməsinin forma və metodlarından əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Məlumdur ki, iqtisadiyyatın vəziyyətindən, iqtisadi inkişafın cari mərhələsində dövlətin üstün hesab etdiyi məqsədlərdən asılı olaraq maksimal, optimal və sosial yönümlü yüksək dərəcəli vergi siyasəti metodlarından istifadə olunur.

Maksimal vergi siyasəti tətbiq edilən zaman dövlət kifayət qədər yüksək vergi tarifləri müəyyən edir, vergi güzəştlərini azaldır və vergi növlərinin sayını artırır. Dövlət bu cür vergi siyasətinin nəticələrini əvvəlcədən fikirləşmədən, daha böyük məbləğdə maliyyə resurslarını ölkə vətəndaşlarının əlindən alır. Belə vergi siyasəti adətən iqtisadi inkişafın iqtisadi böhran həddinə çatdığı, müharibənin baş verdiyi və digər fəvqəladə hallarda aparılır. Maksimal vergi siyasətinin həyata keçirilməsinə kifayət qədər iqtisadi, sosial və hüquqi zəmin olmasına baxmayaraq, bu siyasətin həyata keçirilməsi aşağıdakı neqativ halların yaranmasına gətirə bilər:

- ❑ vergilər ödənildikdən sonra vergi ödəyicilərində praktiki olaraq sərbəst maliyyə resurslarının qalmaması və geniş təkrar istehsal üçün imkanın olmaması;
- ❑ ölkə iqtisadiyyatının getdikcə iqtisadi böhrana doğru irəliləməsi, bütün sahələrdə istehsalın artım tempinin sürətlə aşağı düşməyə başlaması;
- ❑ vergidən yayınmanın geniş miqyas alması, nəticəsində büdcəyə çatacaq vəsaitlərin azalması;
- ❑ “gizli iqtisadiyyat” kütləvi xarakter halını alması və istehsal səviyyəsinin 25-40 % intervalında olması.

Optimal vergilər siyasəti zamanı dövlət sahibkarlıq fəaliyyətinin subyektləri üçün vergi yükünü yüngülləşdirir, onların inkişafına təkan verən əlverişli vergi mühiti yaradır. Bu isə dövlət xərclərinin azalmasına, ilk növbədə sosial proqramların məhdudlaşdırılmasına səbəb olur.

Sosial yönümlü yüksək dərəcəli vergi siyasəti həyata keçirilərkən dövlət kifayət dərəcədə yüksək vergilər tətbiq etməklə nəzərəcarpacaq sosial müdafiə proqramları işləyib hazırlayır. Bu zaman büdcə gəlirlərinin böyük hissəsi müxtəlif sosial fondların artırılmasına yönəldilir [5].

Vergi siyasəti iqtisadi inkişaf siyasətini reallaşdırmalıdır. Dövlət sahibkarlar üçün minimal vergi dərəcələri təyin etməklə vergi yükünü yumşaldır və öz xərclərini - ilk növbədə sosial proqrama yönəldilən məsrəfləri azaldır. Vergi siyasəti həyata keçirilən zaman dövlətin iqtisadiyyatın tənzimlənməsinə də iştirakı vergi tarifi, vergi güzəştləri, vergi bazası və bir sıra digər vergi alətlərinin köməyi ilə təmin edilir. Bu zaman dövlət vergi alətlərindən istifadənin birbaşa və dolaylı metodlarından istifadə edir. Tənzimləmə və stimullaşdırma proseslərinə dövlətin birbaşa təsirinin xarakterik nümunəsi kimi vergi güzəştlərindən istifadə etməklə vergidən tam və yaxud qismən azad etməni misal göstərmək olar. Vergi qoyma bazası gəlir və ya mənfəət olan ayrı-ayrı vergi növləri üzrə vergidən tam azad etmə dövlət tərəfindən iqtisadiyyatın yeni sahələrinin və ya fəaliyyət növlərinin inkişaf etdirilməsi və ölkənin qeyri-əlverişli

regionlarına investisiya qoyuluşlarının stimullaşdırılması üçün tətbiq olunur.

Vergi mexanizmləri vasitəsi ilə dövlət gəlirlərinin tənzimlənməsi siyasəti vergi dərəcəsi və vergi güzəştləri alətlərinin köməyi ilə təmin olunur. Gəlirlərin tənzimlənməsi istiqamətində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsinin əsas vasitəsi vergi dərəcələri hesab edilir. O, vergi bazasının və ya onun bir hissəsinin faizini müəyyən edir. Hökumət vergi qanunvericiliyində elə bir ciddi dəyişiklik etmədən yalnız tətbiq olunan vergi dərəcələrində düzəliş etməklə vergi tənzimlənməsini həyata keçirir. Dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi üçün vergi dərəcəsinin əsas rolu ondan ibarətdir ki, o müxtəlif növ vergi dərəcələrindən - proporsional, progressiv və regressiv dərəcələr xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Onların köməyi ilə təkcə müxtəlif kateqoriyalı vergi ödəyicilərinin gəlirlərinin formalaşdırılması həyata keçirilir. Mərkəzləşdirilmiş vergi sistemi vergi dərəcələri hesabına kifayət qədər çevikdir, bu da hər il vergi dərəcələrini müəyyən etməklə ölkədə mövcud olan iqtisadi konyukturaya müvafiq olaraq səmərəli vergi siyasətinin aparılmasına imkan verir [4].

Vergi siyasətinin həyata keçirilməsinin səmərəli vasitələrindən biri vergi güzəştləridir. Bu onunla əlaqədardır ki, tələb olunan şərtlərə cavab verən hər bir fiziki və hüquqi şəxsə vergidən tam və ya qismən azad olma hüququ verilə bilər. Dövlət vergi ödəyicilərinə bu və ya digər vergi güzəştlərini verərkən ilk növbədə vergi tənzimlənməsinin müxtəlif iqtisadi proseslərə təsirini gücləndirir. Qanunvericilikdə müxtəlif növ və formalı sahibkarlıq fəaliyyəti ilə əlaqədar vergi güzəştlərinin edilməsi nəzərdə tutulur. Daha çox istifadə olunan vergi güzəştlərindən:

- gəlirin, mənfəətin və yaxud digər vergiqoyma obyektinin tam və ya qismən vergidən azad edilməsi;
- aşağı vergi dərəcələrinin tətbiqi;
- ayrı-ayrı sosial qrupların vergiyə cəlb edilməməsi;
- zərərin növbəti illərin mənfəəti hesabına silinməsi və s. göstərmək olar.

Qeyd etmək lazımdır ki, vergi güzəştlərinin köməyi ilə bir sıra ölkələrdə kiçik müəssisələrin yaradılması, xarici kapitalın cəlb olunması, iqtisadiyyatın sonrakı inkişafı üçün fundamental əhəmiyyətə malik elmi-texniki işlərin hazırlanması, ekoloji layihələr və dünya bazarı üçün rəqabət qabiliyyətli məhsulların buraxılmasına imkan verən yüksək texnologiyaya malik yeni istehsalların yaradılması stimullaşdırılır. Bundan başqa ayrı-ayrı vergi güzəştlərindən iqtisadi və maliyyə böhranlarının nəticələrini yumşaltmaq məqsədi ilə də istifadə edilir. Vergi bazasının formalaşdırılması da dövlətin vergi siyasətinin əsas vasitəsi sayılır. Müxtəlif kateqoriyalı vergi ödəyicilərinin dövlət qarşısında vergi öhdəliklərinin artımı və azalması bu göstəricidən əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Bu da iqtisadi inkişafın müvafiq artması (*azalması*), istehsalın genişləndirilməsi və investisiya layihələrinin həyata keçirilməsi üçün əlavə stimulyə və ya əksinə, məhdudiyət yaradır.

Vergi siyasəti həyata keçirilərkən dövlət büdcəsinin tənzimlənməsi, planlaşdırılması və ona nəzarətin qanunla müəyyən edilmiş normaları reallaşdırılır. İqtisadi

cəhətdən əsaslandırılmış vergi siyasəti maliyyə vəsaitlərinin vergi sistemi vasitəsi ilə toplanmasının optimallaşdırılması məqsədini güdür. Vergi siyasətinin əsas məqsədi və vəzifələri konkret iqtisadi şəraitdən asılıdır. Məqsəd və vəzifələr müəyyən edildikdən sonra dövlət onların həyata keçirilməsi üsullarını işləyib hazırlayır. Hansısa üsullardan istifadə olunması vəziyyətdən asılı olur. Dövlətin vergi siyasəti müvafiq normativ aktların qəbul edilməsi yolu ilə həyata keçirilir [7, 9].

Respublikada aparılan vergi siyasəti vergi dərəcələrinin aşağı salınması və vergi güzəştlərinin azaldılması hesabına vergitutma bazasının genişləndirilməsinə, iqtisadiyyata investisiya qoyuluşunun stimullaşdırılmasına, hüquqi şəxslərə fərdi sahibkarlar arasında, rezident və qeyri-rezident vergi ödəyiciləri arasında vergi yükünün bərabərləşdirilməsinə, kiçik və orta sahibkarlıq, biznes fəaliyyəti üçün əlverişli şəraitin yaradılmasına və son nəticədə mövcud iqtisadi potensialın artırılmasına və əhalinin maddi rifahının yüksəldilməsinə yönəldilmişdir. Vergi siyasətinin səmərəliliyi dövlətin onu hansı prinsiplər əsasında həyata keçirilməsindən əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Respublikamızda vergi siyasəti aşağıdakı prinsiplər nəzərə alınmaqla həyata keçirilir [5]:

- vergi sisteminin normativ-hüquqi bazasının təkmilləşdirilməsi və vergi mədəniyyətinin formalaşdırılması;
- vergi ödəyicilərinin fəaliyyəti üçün daha da əlverişli şəraitin yaradılması və onların hüquqlarının maksimum qorunması;
- vergi sisteminin idarəetmə orqanlarının fəaliyyətinin digər dövlət orqanlarının fəaliyyəti ilə səmərəli əlaqələndirilməsi;
- dövlət vergi xidməti orqanları əməkdaşlarının fəaliyyəti üçün əlverişli şəraitin yaradılması, onların sosial müdafiəsinin təmini;
- inkişaf etmiş ölkələrin vergi sisteminin özünü doğrultmuş təcrübəsindən milli-mənəvi dəyərlər nəzərə alınmaqla istifadə olunması;
- sahibkarlıq və investisiya fəallığını stimullaşdıran, sadə və eyni zamanda vergi ödəyicisi tərəfindən başa düşülən vergi sisteminin formalaşdırılması.

Vergi siyasətinin həyata keçirilməsi dövləti vergi islahatları aparmağa sövq edən əsas amillərdən biridir. İnkişaf etmiş ölkələrdə hər 5-7 ildən bir əsaslı vergi islahatları, hər 2-3 ildən bir isə fəaliyyətdə olan vergi normalarının səmərəliliyinin hərtərəfli təhlili aparılır. Respublikamızda da vergi sistemi yeni təşəkkül tapsa da, onun təkmilləşdirilməsi istiqamətində davamlı işlər görülür, bəzi boşluqların və neqativ halların aradan qaldırılması məqsədilə davamlı islahatlar həyata keçirilir. Ölkədə aparılan vergi islahatlarının əsas məqsədi yeni istehsal-mülkiyyət münasibətləri şəraitində ölkə iqtisadiyyatının bütün sahələrinin potensial imkanlarından istifadənin səmərəliliyini artırmaqdan, onların dinamik inkişafını təmin etməkdən, sahibkarlıq fəaliyyətinin tənzimlənməsinə, kiçik və orta sahibkarlığın formalaşmasına, ümumiyyətlə iqtisadi sistemdə işgüzarlığı, çevikliyi, təşəbbüskarlığı stimullaşdırmaqla bütövlükdə sosial-iqtisadi inkişafa şərait yaratmaqdan ibarətdir [4, 5].

3. Vergi sisteminin sahibkarlıq fəaliyyətinə təsiri

Qeyd etməliyik ki, müstəqilliyin ilk illərində yaranmış vergi sistemi iqtisadi baxımdan cəlbədicilənməyən, olduqca kövrək bir sistem idi. Yeni yaranmağa başlayan və ilk addımlarını atan sahibkarlıq fəaliyyətinin məkanı daxili bazarla məhdudlaşdı. Ona görə, də bu istiqamətdə nəyin baş verəcəyini proqnozlaşdırmaq da çox çətin idi. 1993-cü ilin sonlarından başlayaraq sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişafına, vergi sisteminin formalaşmasına yeni, fərqli baxış yaranmağa başlamışdır. Məlumdur ki, vergi xidməti uzun müddət iqtisadi idarəetmə strukturları arasında passiv və köhnə inzibati idarəetməyə əsaslanan, fəaliyyəti yalnız vergilərin toplanması ilə məhdudlaşan bir struktur olaraq fəaliyyət göstərmişdir. Bu proses 1999-cu ilə qədər davam etmişdir. Artıq 1999-cu ilin sonlarında vergi xidmətində əsaslı dəyişikliklərin aparılması zərurəti çox aktual bir məsələyə çevrilmişdir. 1999-2005-ci illər Azərbaycanın vergi xidmətinin mühüm islahatlar dövrü kimi xarakterizə edilə bilər. Bütövlükdə bu dövrdə aparılan vergi islahatlarını bir neçə mərhələyə bölmək olar.

1999-2001-ci illəri əhatə edən birinci mərhələdə ümumilli lider Heydər Əliyevin tövsiyələrinə uyğun olaraq bütün diqqət təkmil qanunvericiliyin yaradılması, inzibati idarəetmənin yaxşılaşdırılması və vergilərin dövlət büdcəsinə tam səfərbər olunmasına yönəldilmişdi. 1999-cu ilin iyun ayından başlayaraq vergi xidmətinin kompleks islahatlarının müfəssəl strateji planı və bu islahatların həyata keçirilməsinin optimal müddətləri işlənib hazırlanmışdır. Qısa müddətdə dünya standartlarına cavab verən yeni qanunvericilik bazası yaradılmış, aparılan böyük və gərgin iş prosesindən sonra 2001-ci ildə Vergi Məcəlləsi qüvvəyə minmişdir [5].

İslahatların birinci mərhələsində ümumilli lider Heydər Əliyevin 11 fevral 2000-ci il tarixli fərmanı ilə Baş Dövlət Vergi Müfəttişliyinin bazasında dövlətin vergi siyasətinin həyata keçirilməsi, dövlət büdcəsinə vergilər və digər daxilolmaların vaxtında və tam yığılmasını təmin edən və vergitutma sahəsində dövlət nəzarətini həyata keçirən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanını - Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyinin yaradılması barədə qərar qəbul etməsini də xüsusi vurğulamaq lazımdır.

2002-2004-cü illəri əhatə edən ikinci mərhələdə vergi xidmətinin müasirləşdirilməsi prosesi diqqət mərkəzinə çıxdı. Aparılan struktur islahatları nəticəsində MDB məkanında analogiyası olmayan bir idarəetmə sistemi quruldu. Azərbaycanın vergi xidmətinin müasir strukturu sistemlilik, çeviklik, operativlik, koordinasiya olunma və güclü təşkilati-idarəetmə mexanizmi kimi müsbət keyfiyyətləri özündə birləşdirdi. Kiçik və orta sahibkarlıq subyektləri üçün əlverişli vergitutma mexanizmlərini özündə birləşdirən optimal bir sistem yaradılmış, sadələşdirilmiş vergi sistemi tətbiq edilmişdir. Bütün bunlar son nəticədə vergi inzibatçılığının əhəmiyyətli şəkildə yaxşılaşmasına, tədricən vergilərin məcburi yığılmasından könüllü ödənilməsinə keçidə şərait yaradır.

2005-ci il Azərbaycanın vergi xidməti üçün keyfiyyətə yeni bir mərhələnin

başlanğıcını qoydu. Möhtərəm prezident İlham Əliyev vergi xidmətinin qarşısında çox mühüm tapşırıqlar müəyyənləşdirdi. Bu dövlət idarəçiliyinin müasir Avropa standartlarına uyğunlaşdırmaq istiqamətində təkmilləşdirmələrin aparılması, texnoloji baxımdan təkmil, vergi orqanları ilə vergi ödəyicilərinin arasında elektron əlaqələrin inkişafına, müasir kompyuter və proqram təminatları, geniş təhlil bazasına malik informasiya sistemlərinin qurulmasına söykənən bir vergi xidmətinin qurulması idi. Artıq bu istiqamətdə mühüm işlər görülməkdədir. Hazırda vergi xidmətini tam avtomatlaşdırılmış informasiya sistemlərinə keçirilməsi üzərində əhəmiyyətli iş aparılır.

Sahibkarlığın inkişafı istiqamətində 1993-1995-ci illəri və 1997-2000-ci illəri əhatə edən iki dövlət proqramının qəbul edilməsinin xüsusi rolu olmuş, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafının Azərbaycan dövlətinin iqtisadi siyasətinin prioritet sahələrdən birinə çevirmişdir. Bu proqramlar çərçivəsində iqtisadiyyatın və sahibkarlığın tənzimlənməsi sahəsində əhəmiyyətli tədbirlər həyata keçirilmiş, sahibkarlara dövlət maliyyə köməyi sistemi təşkil edilmişdir. Azad sahibkarlığın və bazar iqtisadiyyatı prinsipləri əsasında rəqabət mühitinin formalaşdırılması sahəsində həyata keçirilmiş tədbirlər qısa zaman kəsiyində öz müsbət təsirini göstərmiş və özəl sektorun həm ümumi daxili məhsulda, həm də büdcə gəlirlərində xüsusi payı artmışdır [5, 11].

Sahibkarlıq fəaliyyətinin tənzimlənməsi ilə bağlı qanunvericilik aktlarında təkmilləşmələr müntəzəm aparılır. Qeyd edək ki, “Bəzi fəaliyyət növlərinə xüsusi razılıq verilməsi qaydalarının təkmilləşdirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2 sentyabr 2002-ci il tarixli fərmanı ilə ölkədə mövcud olan lisenziyalaşdırma sistemi köklü surətdə təkmilləşdirilmişdir. Lisenziyalaşdırılan fəaliyyət növlərinin sayı azaldılaraq 240-dan 57-yə endirilmiş, sahibkarların lisenziya almaq mexanizmi xeyli sadələşdirilmiş, lisenziyaların müddəti 5 ilədək uzadılmışdır.

Ötən illər ərzində sahibkarlıq fəaliyyətini tənzimləyən prosedur və qaydalar xeyli liberallaşdırılmış, sahibkarlığa dövlət maliyyə yardımı mexanizmi işə salınmış, ölkədə ixrac rüsumları əksəriyyəti ləğv edilmiş, idxalda rüsumların 15%-lik maksimal həddi müəyyənləşdirilmiş, sahibkarların hüquqlarının müdafiəsinin işlək mexanizmləri yaradılmış və sahibkarlıq subyektlərinin dövlət qeydiyyatına alınması prosedurları sadələşdirilmişdir.

2000-ci illə müqayisədə 2010-cu ildə ÜDM 8,8 dəfə artaraq 41 574.7 milyon manata, büdcə gəlirləri 16 dəfə artaraq 11 505 milyon manata, vergilər 8,4 dəfə artaraq 4292,8 milyon manata çatmış, özəl sektorun ÜDM-də payı 2000-ci ildə 70,8 faiz, 2010-cu ildə 81,7 faiz təşkil etmiş, vergi daxilolmalarının ÜDM-də xüsusi çəkisi 2000-ci ildə 10,8 faiz, 2010-cu ildə isə 10,3 faiz təşkil etmişdir. 2000-ci ildə vergi daxilolmalarının 39,8 faizi, 2010-cu ildə isə 63,3 faizi özəl sektorun hesabına təmin edilmişdir. Vergi daxilolmaları dövlət sektoru üzrə 2000-ci illə müqayisədə 2010-cu ildə 5,1 dəfə artaraq 1575,9 milyon manata, qeyri-dövlət sektoru üzrə isə bu

dövrə 13,4 dəfə artaraq 2716,9 milyon manata çatmışdır. 2010-cu ildə neft sektoru üzrə vergi daxilolmaları 1934,7 milyon manat, qeyri-neft sektoru üzrə vergi yığımları 2358,1 milyion manat təşkil etmişdir ki, bu da 2000-ci illə müqayisədə müvafiq olaraq 9,2 və 7,9 dəfə çoxdur [2, 12].

Regionlar üzrə vergi daxilolmaları 2000-ci ildə 39,97 milyon manat təşkil edirdisə bu göstərici 2010-cu ildə 8,6 dəfə artaraq 344,82 milyon manata çatmışdır. Bankların, sığorta və təkrarsığorta şirkətlərinin mənfəətinin nizamnamə kapitalının artırılmasına yönəldilmiş hissəsinin 2009-cu il yanvarın 1-dən 3 il müddətinə mənfəət vergisindən azad edilmişdir. Bu tədbir maliyyə sektorunun inkişafının sürətləndirilməsi, bankların, sığorta şirkətlərinin ödəmə qabiliyyətinin möhkəmləndirilməsi və həmin şirkətlərin kapitallaşma səviyyəsinin artırılmasının stimullaşdırılması məqsədi daşıyır [11].

Ölkədə investisiya qoyuluşlarının genişləndirilməsi və müəssisələrin istifadəsində qalan maliyyə vəsaitlərinin artırılması məqsədilə mənfəət vergisinin dərəcəsi mərhələlərlə aşağı salınmışdır. Belə ki, mənfəət vergisinin dərəcəsi 2003-2006-cı illər ərzində 27 faizdən 22 faizə, 2010-cu ilin yanvar ayının 1-dən 20 faizə endirilmişdir. Fiziki şəxslərin gəlir vergisinin maksimal dərəcəsi 35 faizdən 30 faizə endirilmişdir.

ƏDV-nin dərəcəsi 1992-ci ildə 28 faiz, 1993-2000-ci illərdə 20 faiz olmuşdursa, 2001-ci ildən bu göstərici 18 faizə endirilmişdir. ƏDV qeydiyyatına durmaq öhdəliyi hüquqi həm də fiziki şəxslər üzrə 3 aylıq dövr ərzində vergi tutulan əməliyyatların həcmi 22500 manatdan çox olduqda yaranırdısa dəyişiklik edildikdən sonra bu öhdəlik ardıcıl 12 aylıq dövr ərzində əməliyyatların həcmi hüquqi şəxslərdə 150 min manat, fiziki şəxslərdə isə 90 min manatdan artıq olduqda yaranır. Bütün bunlar sahibkarlıq fəaliyyətinin stimullaşmasına, investisiya mühiti üçün əlverişli məkanın yaranmasına xidmət edir. 2010-cu ildən sahibkarlıq fəaliyyətinin stimullaşdırılması, hüquqi və fiziki şəxslər arasında vergi yükünün bərabərləşdirilməsi məqsədilə hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən fiziki şəxslərin vergiyə cəlb edilən gəlirindən 20 faiz dərəcəsi ilə vergi tutulur [1].

Vergi dərəcəsinin azaldılması vergi yükünü aşağı salır. Eyni zamanda müəssisələr vergi dərəcəsinin aşağı salınması nəticəsində sərəncamlarına əlavə dövrüyyə vəsaitləri əldə edir və onu yenidən reinvestisiya edərək əlavə gəlirlərin və deməli həm də əlavə vergitutma bazasının yaranmasında iştirak edirlər. Beləliklə vergi dərəcələri aşağı salınmaqla vergitutma bazası genişlənir. Bunun praktiki nəticəsi isə vergi daxilolmalarında özünü göstərir. Məsələn, vergi daxilolmalarında mənfəət vergisi 2010-cu ildə 2000-ci illə müqayisədə 11,4 dəfə, 2005-ci illə müqayisədə isə 4 dəfə artaraq 1429,9 milyon manata çatmışdır ki, bu da 2009-cu illə müqayisədə 7,6 faiz çoxdur. Vergi daxilolmalarında mənfəət vergisinin xüsusi çəkisi 2000-ci ildə 24,6 faiz, 2005-ci ildə 25,0 faiz, 2010-cu ildə isə 33,3 faiz təşkil etmişdir [2, 11].

Yeni iqtisadi siyasətə uyğun olaraq qanunvericilik təkmilləşdirilir, vergi siyasəti

iqtisadi siyasətin mühüm tərkib hissəsi olmaqla, iqtisadi tənzimləmədə və fiskal siyasətin həyata keçirilməsində aparıcı mexanizmə çevrilir. Bütün bunlar dövlətin vergi siyasətini daim təkmilləşdirməyə, ölkədə liberal vergi sisteminin yaradılması istiqamətində görülən işlərə bariz nümunədir. Sahibkarlıq fəaliyyətinin tənzimlənməsi ilə bağlı qanunvericilik bazasının yaradılması sahəsində qəbul edilən sənədlərdə bazar münasibətləri əsasında iqtisadiyyatın inkişafına şəraitin yaradılması, sahibkarlığa hüquqi təminatın verilməsi və rəqabət mexanizminin formalaşması, həmçinin rəqabətin qorunması ilə bağlı müddəalar öz əksini tapmışdır. Bu sənədlər iqtisadiyyatın bütün sahələrini əhatə etməklə azad rəqabətin təmin olunmasına və iqtisadiyyatın dinamik inkişafına xidmət etmişdir.

Vergi münasibətlərinin tənzimlənməsi sahəsində vahid və təkmil qanunvericilik bazası yaradılmış, vergitutmanın sadələşdirilməsi, onun bazasının genişləndirilməsi, vergi yükünün azaldılması, vergi ödəyicilərinin hüquqlarının genişləndirilməsi istiqamətində əhəmiyyətli işlər görülmüşdür. Ötən müddət ərzində dövlət nəzarətinin tərkib hissəsi kimi iqtisadi nəzarət sisteminin mühüm həlqələrindən biri olan maliyyə nəzarəti sahəsində də ciddi dəyişikliklər baş vermişdir. Bazar iqtisadiyyatının tələblərinə uyğun olaraq dövlətimiz iqtisadiyyata birbaşa müdaxilə etmə siyasətindən imtina edərək, dolayı vasitələrlə tənzimləmə siyasətinə üstünlük vermişdir ki, bunlardan da biri səmərəli maliyyə nəzarəti, o cümlədən vergi nəzarəti sisteminin tətbiqi olmuşdur.

Dövlətin iqtisadi siyasəti də məhz sahibkarlığın inkişafını təmin etmək üçün yerli istehsal və sosial infrastrukturun yaradılmasına, güzəştli kreditlərin ayrılmasına, insan və təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə yolu ilə mövcud potensialın reallaşdırılmasına, yerli və xarici investorların ölkəyə, xüsusilə regionlara cəlb olunmasına və digər mühüm istiqamətlərə yönəlmişdir [6, 7].

4. Vergi tənzimlənməsinin sahibkarlıq fəaliyyətinə təsiri problemləri

Sahibkarlıq fəaliyyətinin stimullaşdırılmasının vergi tənzimlənməsi istiqamətində problemlərin mövcudluğu istisna edilmir. Səmərəli tənzimləmə üçün ilk əvvəl vergilərin sahibkarlıq fəaliyyətinə təsiri problemləri müəyyən edilməlidir. Bunun üçün aşağıdakı bir sıra məsələlərə diqqət yetirilməsi məqsədəuyğun olardı.

Sahibkarlığın dövlət tənzimlənməsi sistemində vergitutmanın rolu müasir iqtisadi meyllər kontekstində müəyyən edilməli, verginin fiskal və tənzimləyici funksiyasının rəşional mütənasibliyinin təmin edilməsi yolları aşkar edilməlidir. Məlumdur ki, vergilərin əsas funksiyası fiskal funksiyadır. Vergilərin digər funksiyalarının, o cümlədən tənzimləyici funksiyasının səmərəli icra edilməsi səviyyəsinə (*əhəmiyyətli olmasına*) baxmayaraq, fiskal funksiyasının reallaşmasının uğurlarından asılı olaraq yerinə yetirilir. Vergi sisteminin bir çox tənzimləyici tədbirləri müəssisələrin vergi yükünün optimallaşdırılması istiqamətində həyata keçirilir. Lakin vergi tənzimlənməsinin

məsi tədbirlərinin əsas şərti tənzimləmə nəticəsində əldə edilən əlavə gəlirin büdcəyə daxil olmalı olan, lakin müəssisələrin öhdəsində saxlanılan vəsaitlərdən çox olmasıdır.

Vergilərin ümumiliyi, bərabərliyi, ədalətliliyi və mütənasibliyi prinsiplərinə riayət olunması bir sıra obyektiv və subyektiv səbəblərdən problemə çevirilir. Buna görə də vergi sisteminin təkmilləşdirilməsi zamanı hər bir sahənin vergi yükü elə olmalıdır ki, büdcənin vergi daxil olmalarında sahənin xüsusi çəkisi ÜDM-dəki xüsusi çəkiyə bərabər olsun. Bir sahənin vergi yükünün azaldılması obyektiv olaraq hansısa digər sahənin vergi yükünün artmasına gətirir.

Respublikamızda mənfəət vergisinin dərəcəsi bir sıra Avropa ölkələri ilə müqayisədə daha aşağıdır. Mənfəət vergisi sahibkarlıq fəaliyyətinə ən güclü təsir göstərən vergidir. Bu zaman məhsul istehsalı və satışı istiqamətində məsrəflərin dövlət tənzimlənməsi mühüm yer tutur. İstənilən tənzimləmə əsaslandırılmış və sistemli olmalı, müəyyən elmi-metodoloji əsaslar üzrəində qurulmalıdır. Məsrəflərin tənzimlənməsi sistemli xarakter daşmalıdır. Bu zaman əsas meyar kimi məsrəflərin formal əlamətləri deyil, iqtisadi əhəmiyyəti qəbul olunmalıdır.

Mənfəət vergisinin bazasına amortizasiya ayırmalarının məbləği mühüm təsir göstərir. Vergi Məcəlləsində amortizasiya ayırmalarının hesablanması qaydası və normaların maksimal hədləri göstərilmişdir. Lakin mühasibat hesabatlarının hazırlanması və vergitutma məqsədləri üçün amortizasiya ayırmalarının hesablanmasına müxtəlif yanaşmalar müəyyən çətinliyin və uyğunsuzluğun yaranmasına gətirib çıxarır. Buna görə də, müəssisələrin maliyyə hesabatları və vergi uçotu eyni qaydada tərtib olunmalıdır.

Vergi tənzimlənməsi investisiya fəaliyyətinin stimullaşdırılmasında, ölkədə əlverişli investisiya mühitinin formalaşdırılmasında mühüm rol oynayır. Azərbaycanda amortizasiya ayırmaları azalan qalıq dəyəri ilə yüksək normalar əsasında hesablanabilir. Belə yanaşma zamanı əsas vəsaitlərə yönəldilən sərmayələrin ödənməsi prosesi ilk illərdə effektiv olur. Sonrakı illərdə isə belə sürətləndirilmiş amortizasiyanın effekti xeyli azalır.

İnvestisiyaların stimullaşdırılması üçün (*maşınqayırma sənayesində, yüngül sənayedə, aqrar sektorda və s.*) müəyyən məbləğ limitini keçən investisiyaların məbləği qədər mənfəət və əmlakın ödənmə müddəti ərzində vergidən azad olmasını tətbiq etmək olar. İqtisadiyyatın qeyd olunan sahələrini kreditləşdirən kommersiya banklarının belə kreditlər üzrə gəlirlərinə də vergi güzəştləri tətbiq etmək olar.

Verginin tənzimləmə funksiyası iqtisadi sistem üçün fiskal funksiyadan heç də az əhəmiyyətli deyil. Vergi tənzimlənməsindən səmərəli istifadə istehsalın artımına gətirən investisiyaların artımına, iqtisadiyyatın sahə strukturunun təkmilləşdirilməsinə, kiçik və orta ölçülü müəssisələrin inkişafı üçün münbit şəraitin yaradılmasına imkanlar verir. Məlumdur ki, dövlət sahibkarlıq fəaliyyətinə inzibati yolla birbaşa və iqtisadi tənzimləmə vasitəsilə dolayı yolla təsir göstərə bilər.

Vergi sisteminin sahibkarlıq fəaliyyətinə təsiri həm stimullaşdırıcı, həm də məhdudlaşdırıcı xarakter daşıya bilər. Müxtəlif vergi növlərinin tətbiqi və ya ləğv edilməsi, vergi bazasının müəyyən edilməsi qaydalarında dəyişikliklər, vergi dərəcələrinin dəyişdirilməsi, vergi güzəştlərinin tətbiqi və ya ləğv edilməsi kimi vasitələrlə dövlət sahibkarlıq fəaliyyətini müəyyən sahələrdə stimullaşdırma və ya məhdudlaşdırma bilər. Qeyd etmək lazımdır ki, vergilər sahibkarlıq fəaliyyətinə həm mənfə, həm də müsbət təsir göstərə bilər. Belə ikili təsiri iqtisadi islahatlar aparılmasında, xüsusilə vergi islahatlarında mütləq nəzərə almaq lazımdır.

Belə şəraitdə sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərində vergitutma mexanizminin təkmilləşdirilməsi problemlərinə vergilərdən stimullaşdırma üçün istifadə edilməsi, işgüzarlıq fəallığının və təşəbbüskarlığın məhdudlaşdırılması hallarına gətirən təsirlərin aradan qaldırılması aid oluna bilər. Bu baxımdan, verginin istehsalın tənzimlənməsini təmin edə bilən xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İnkişaf etmiş ölkələrdə sahibkarlıq subyektlərinin maliyyə menecmentində vergi məsələlərinə, xüsusilə verginin tənzimləmə metodlarına xüsusi yer verilir. Məsələ burasındadır ki, vergi amilinin lazımi səviyyədə nəzərə alınmaması müəssisələrdə arzuolunmaz maliyyə vəziyyətinin yaranmasına və müflisləşmələrə gətirə bilər. Eyni zamanda, vergi güzəştlərindən düzgün istifadə investisiyaların, elmi-texniki yeniliklərin istehsalda tətbiqini stimullaşdırma bilər.

İnformasiya cəmiyyətinin sürətli inkişafı, texnologiyaların tədricən cəmiyyətin bütün sferalarında önəmli yer tutmasına rəğmən vergi xidmətinin iş prinsiplərində də yeni yanaşmalara ehtiyac duyulmaqdadır. Bu məsələ vergi inzibatçılığında qarşıya qoyulmuş bir məqsədə - cəmiyyətdə könüllü əsaslara söykənən, kontaktsiz mübadilə sisteminə əsaslanan münasibətlərin qurulması kontekstində xüsusilə aktualdır.

Sahibkarlıq fəaliyyətinin vergi tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsi üzrə həyata keçirilən tədbirlər həm dövlətin, həm də sahibkarların maraqlarına cavab verməlidir. Bu istiqamətdə səmərəli tədbirlərin həyata keçirilməsi, qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail olunması üçün aşağıdakı vəzifələrin həllinin zəruriliyi ortaya çıxır [8, 10]:

- sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsində vergi sisteminin rolunun artırılması;
- dövlətin vergi sistemi ilə pul-kredit sisteminin qarşılıqlı əlaqəsinin xarakterizə edilməsi və bu əlaqələrin səmərəliliyinin yüksəldilməsi;
- həm dövlətin, həm də sahibkarların maraqlarının tarazlaşdırılması və vergitutma prinsiplərinə riayət olunması əsasında vergi sisteminin təkmilləşdirilməsi istiqamətlərinin müəyyən edilməsi;
- dövlətin vergi siyasətinin sahibkarlığın vergi tənzimlənməsi ilə əlaqədə araşdırılması və tənzimləmədə vergi siyasətinin rolunun artırılmasına nail olunması;
- xarici ölkələrdə vergi tənzimlənməsinin müasir meyllərinin müəyyən edilməsi və onun səmərəli nəticələrinin tətbiqi;

- sahibkarlığın tənzimlənməsi istiqamətində xarici təcrübə nəzərə alınmaqla investisiya mühiti üçün daha əlverişli şəraitin yaradılması;
- vergi yükünün qiymətləndirilməsi metodikalarının təhlili və təsərrüfat subyektlərinin vergi yükünün yeni metodikasının işlənməsi (*biznes mühiti üçün məyyən edilən vergi yükünün azaldılması məqsədilə*);
- müəssisələrin istehsal məsrəflərinin vergitutma məqsədləri üçün tənzimlənməsi sisteminin iqtisadiyyatın inkişaf şərtlərinə uyğunluğunun qiymətləndirilməsi;
- istehsalda “sair xərclər”in vergi məqsədləri üçün reqlamentasiyası praktikasının təhlili və onun təkmilləşdirilməsi;
- vergitutma sistemində amortizasiya ayırmalarının uçotu praktikasının təhlili və onun təkmilləşdirilməsi;
- mənfəət vergisinə təsir göstərən qiymətlərin dövlət tənzimlənməsi praktikasının qiymətləndirilməsi və təkmilləşdirilməsi istiqamətlərinin göstərilməsi;
- müəssisənin maliyyə nəticələrinə təsir göstərən vergilərin tədqiqi (*mənfəət vergisi, ƏDV, mədən vergisi və s.*) və onların tənzimləmə rolunun artırılması və vergilərin fiskal funksiyası ilə digər funksiyalarının mütənasibliyinin təmin edilməsi.

Sahibkarlıq fəaliyyətində vergitutmanın nəzəri cəhətlərinin və vergilərin istehsal proseslərinə təsirinin öyrənilməsi, sahibkarlığın tənzimlənməsində vergi mexanizmlərinin yerinin və rolunun müəyyən edilməsi çox əhəmiyyətlidir. Bunlarla yanaşı, inkişaf etmiş ölkələrin vergi sistemlərinin öyrənilməsi də əldə olunan nəticələrin daha təkmil olmasına imkan verə bilər. Bununla əlaqədar olaraq, sahibkarlığın inkişafının vergi tənzimlənməsinin metodlarının və problemlərinin tədqiqi, vergi mexanizminin vergitutma bazasına, mənfəətliliyə və iqtisadi inkişafa təsirinin öyrənilməsi xüsusi aktuallığı ilə seçilir.

5. Nəticə

Sahibkarlıq fəaliyyətinin vergi tənzimlənməsinin elmi cəhətdən əsaslandırılmış konsepsiyasının işlənməsi məsələsinin həlli sahibkarlığın tənzimlənməsi anlayışının mahiyyətinin və metodlarının daha dərinədən dərk edilməsini tələb edir. Eyni zamanda, bu sahədə tarixi və xarici təcrübənin öyrənilməsi vergi tənzimlənməsinin səmərəli mexanizmlərinin yaradılması üçün əhəmiyyətlidir. Azərbaycanda qüvvədə olan vergi sistemi ölkənin iqtisadi inkişafı artdıqca və iqtisadi mühiti dəyişdikcə müvafiq təkmilləşmələrə məruz qalmışdır. Vergi sisteminin sahibkarlıq üçün əsas xüsusiyyətlərindən biri də onun sabitliyi və sistemli xarakter daşmasıdır.

Bazar münasibətləri dövləti sahibkarlıq fəaliyyətinin tənzimlənməsi proseslərindən azad etmir. Bu proseslər dövlətin sahibkarların fəaliyyətinə bilavasitə müdaxiləsini əhatə etməlidir. Dövlət bazar mexanizmlərinin fəaliyyəti üçün lazım olan normal şəraiti yaratmalı, bu mexanizmlərdən biri və demək olar ki, ən əsası vergilərin

köməyilə tənzimləmədir. Vergilər dövlətin iqtisadi tənzimlənməsinin əsas aləti kimi çıxış edir. Dövlət ölkənin vergi sistemini yaratmaqla vergi siyasətinin məqsədləri üçün ondan istifadə etməyə çalışır. Bununla əlaqədar olaraq vergi siyasəti maliyyə siyasətinin nisbətən müstəqil istiqaməti kimi formalaşır. Sahibkarlıq fəaliyyətinin daha da stimullaşdırılması məqsədilə vergilərin tənzimləyici rolunun artırılması istiqamətində aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsini zəruri hesab etmək olar.

- xarici təcrübə nəzərə alınmaqla sahibkarlıq fəaliyyətinə mənfi təsir edən inzibati maneələrin azaldılması və qeydiyyat prosedurlarının daha da sadələşdirilməsi;
- yaranmış ödəməmələr sisteminin aradan qaldırılması, qarşılıqlı silinmə mexanizmlərindən imtina edilməsi, dövlət borclarının vaxtında ödənilməsi;
- vergitutma məqsədləri üçün istehsal məsrəflərinin dövlət tərəfindən reqlamentləşdirilməsi praktikasının təkmilləşdirilməsi;
- məhsulun və aktivlərin rentabelliyindən, xüsusilə mənfəətin gizlədilməsi imkanlarının mövcudluğundan (*xüsusilə ticarətdə*) asılı olaraq vergi yükünün sahələr üzrə differensiasiyası zərurətinin nəzərə alınması;
- müasir şəraitdə sahibkarlıq subyektlərinə dövlətin vergi təsirlərinin metodlarının (*əsas meylləri*) müəyyən edilməsi;
- təsərrüfat subyektlərinin nisbi və mütləq vergi yüklərinin hesablanması metodikasının, onun optimallaşdırılması və müəssisələr üçün yüngülləşdirilməsi yollarının müəyyən edilməsi;
- kiçik müəssisələr üzrə vergitutma mexanizminin inkişafı istiqamətində səmərəli tədbirlərin görülməsi;
- büdcə gəlirlərinin sahibkarlıq fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi hesabına artırılmasına nail olunması.
- optimal vergi yükü meyarına əsaslanaraq sahibkarlığın vergi tənzimlənməsi konsepsiyasının hazırlanması;
- ƏDV-nin istehsal və xidmət sahələrində (*zəruri istehlak nəzərə alınmaqla mal növləri üzrə*) fərqli dərəcələr üzrə tətbiqi praktikasından istifadənin mümkünlüyünə baxılması.

Vergi islahatının həyata keçirilməsi vergitutmanın mütərəqqi prinsiplərinə uyğun olmalı, ölkənin iqtisadi inkişafı, sahibkarların və bütövlükdə əhalinin sosial-iqtisadi maraqları nəzərə alınmalıdır.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi. Bakı: 2011, 292 s.
2. Azərbaycanın Statistik göstəriciləri 2010. Bakı, "Səda", 2010, 840 s.
3. Allahverdiyev H.B., Qafarov K.S., Əhmədov Ə.M. İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi. Bakı: "Nasir", 2002, 447 s.
4. Kəlbəyev Y.A. Fiskal siyasət və milli iqtisadiyyatın tənzimlənməsi problemləri. Monoqrafiya. Bakı: "Elm", 2005, 468 s.
5. Məmmədov F.Ə. və başqaları. Vergilər və vergitutma. Bakı: 2010, 512 s.
6. Musayev V.P. Sahibkarlığın əsasları. Dərslik. "Çaşıoğlu", Bakı, 2000. 372 s.
7. Sahibkarlıq fəaliyyəti. (*Sənədlər Toplusu*). Hüquq Ədəbiyyatı, Bakı, 2003. 493 s.
8. Бабашкина А.М. Государственное регулирование национальной экономики. М.: Финансы и статистика, 2007, 256 с. (*Babuškina A.M. Milli iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi. M.: Maliyyə və statistika, 2007, 256 s.*)

9. Волчина Н.А. Международная экономика. Учебное пособие М.: Эксмо, 2006, 736 с. (*Volçina N.A. Beynəlxalq iqtisadiyyat. Dərs vəsaiti. M.: Eksimo, 2006, 736 s.*)
10. Самедзаде З.А. Этапы большого пути - Экономика Азербайджана за полвека, её новые реалии и перспективы, Баку: "НУРЛАР", 2004, 936 с. (*Səmədzadə Z.A. Böyük yolun mərhələləri: yarım əsr ərzində Azərbaycan iqtisadiyyatı, onun gerçəklikləri və perspektivləri. Bakı: "NURLAR", 2004, 936 s.*)
11. www.taxes.gov.az - Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi
12. www.sc@azstat.org - Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi

Рзаев Парвиз Гафар оглы

доктор философии по экономике, Министерство по налогам Азербайджанской Республики

Роль налогового регулирования в стимулировании предпринимательской деятельности
Аннотация

Цель исследования - исследование роли налогового регулирования в стимулировании предпринимательства.

Методология исследования - системный подход и сравнительный анализ.

Результаты исследования - выдвинуты научно-обоснованные предложения по совершенствованию и поддержанию механизма налогового регулирования для стимулирования предпринимательства.

Ограничение исследования - требуется более широкое исследование налогового регулирования предпринимательства.

Практическая значимость исследования - возможность использования в качестве научного источника при разработке мер по повышению эффективности механизма налогового регулирования, стимулирующих предпринимательскую деятельность.

Оригинальность и научная новизна – определение и научное обоснование направлений повышения стимулирующей роли налогового регулирования предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: экономика Азербайджана, предпринимательская деятельность, налоговое регулирование

Rzaev Parviz Gafar oqlu

doctor of Philosophy in Economics, Ministry of Taxes of Azerbaijan Republic

Role of tax regulation in stimulations of enterprise activity
Abstract

Purpose - researches of a role of tax regulation in business stimulation.

Design/methodology - the system approach and the comparative analysis.

Findings - are brought scientifically well-founded offers on perfection to maintenance of the mechanism of tax regulation of stimulation of business.

Research limitations/implications - is required wider research of tax regulation of business.

Practical implications - possibility of use as scientific a source by working out of measures on increase of efficiency of the mechanism of the tax regulation, stimulating enterprise activity.

Originality/value - definition and a scientific substantiation of directions of increase of a stimulating role of tax regulation of enterprise activity.

Keywords: *The economy of Azerbaijan, enterprise activity, tax regulation.*

JEL Classification Codes: D02, G28, H25, L26

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 06.10.11.

Təkrar işləməyə göndərilmişdir: 12.10.11.

Çapa qəbul olunmuşdur: 16.11.11.